

Hvad er Hartz IV?

Skrevet af: **Jan Løth** | Offentliggjort: 15. august 2012

Flere artikler i Kritisk Debat har ved gennemgangen af udviklingen på det danske arbejdsmarked og ved gennemgangen af den stærke tyske økonomi henvist til Hartz IV. For at vores læsere kan få et klart indblik i, hvad Hartz IV er, har vi valgt at bringe en faktuel artikel, hvor hovedpunkterne gennemgås. Artiklen vil senere blive fulgt op af en artikel, der gennemgår, hvad Hartz IV har betydet for de tyske lønmodtagere og fagbevægelsen.

Hartz IV er betegnelsen på den seneste fase af de arbejdsmarkedsreformer, der i 2002 blev påbegyndt under den socialdemokratiske forbundskansler Gerhard Schröder i regeringskoalitionen med De Grønne.

Reformerne fik navn efter Schröders rådgiver, personalechef på VW-fabrikkerne Peter Hartz, som var leder af kommissionsarbejdet, og Hartz-aftalerne var et centralt led i Schröder-regeringens Agenda 2010-program, der skulle reformere socialvæsenet og arbejdsmarkedet i et forsøg på at forbedre den tyske konkurrenceevne og reducere arbejdsløsheden - på samme tid.

Baggrunden var en efter tyske forhold rekordstor arbejdsløshed med rod i genforeningen i 1990, hvor 17 millioner nye tyske medborgere med væsentlig lavere levestandard skulle integreres - og den samtidige privatisering og afinustrialisering af det tidligere Østtyskland.

Andenklassens borgere

Hartz I-III aftalerne trådte i kraft i perioden 2003-4, og hårdt sammenfattet var hovedpunkterne regulering og facilitering af deltids-/marginalbeskæftigelsen samt en effektivisering af arbejdsformidlingen. Hertil kom forskellige støtteordninger såsom økonomisk tilskud til begrænset videreuddannelse og tilskud til oprettelse af selvstændig virksomhed - kaldet Ich-AG ("Jeg A/S").

Hartz-IV (2005) indeholdt et af de mest omdiskuterede reformpunkter: en omlægning af ydelsen for langtidsledige fra arbejdsløshedsforsikring til socialhjælp med en betydelig forringelse af ydelsesniveauet. Sikringsydelsen "Arbeitslosengeld" (ALG/"dagpenge") fik koblet en andenklasses vogn på, ALG II, som er en social ydelse på niveau med socialhjælp ("Sozialhilfe").

Samtidig ændredes definitionen på langtidsledighed fra max 36 til max 12 måneders ledighed - 18 måneder for personer over 55 år - hvorefter der er tvungen omstigning til ALG II-vognen. Herudover blev jobsøgningskravene udvidet, så der bl.a. blev indført pligt til at acceptere aflønning under overenskomst-tariffen, og endelig blev jobcentrene slået sammen med de tidligere socialcentre.

Udtrykket "Hartz IV" er i daglig tale er blevet synonym for fattigdom og udstødthed: Hartz IV-hjælp er kontanthjælp (ALG II-ydelse), Hartz IV-tv er fordummende formiddags-tv og Hartz IV-familier er husstande, der udelukkende lever af af kontanthjælp. Der er i dag alt efter beregningsmetode 6-7 millioner tyske Hartz IV-borgere og et ukendt "mørketal" af mennesker, der er røget helt ud af systemet. De hårdest ramte tyske regioner har omkring 40% Hartz IV-børn.

Kritisk Debat vil i en senere udgave komme nærmere ind på aftalernes følgevirkninger og perspektiver i forhold til det danske arbejdsmarked, så en kort gennemgang af principperne bag og udmålingen af selve ALG II/"Hartz IV-ydelsen" er måske på sin plads som generel baggrundsviden.

Fattighjælp - på tysk

Udgangspunktet for hjælpen er en *fast ydelse* for enlige på € 374, ca. 2.800 kr., som er fastsat ud fra et statistisk gennemsnitsbudget. Dette standardbudget er dokumenteret i Hartz-regelsættet og er udspecificeret på poster som bolig, fødevarer, beklædning, sundhedspleje, transport, nyhedsformidling, underholdning og kultur - ja sågar dannelse. Alkoholiske drikke, tobak og narkotika er med preussisk detaljesans optaget på budgettets punkt 2 med 0%.

Herudover har ALG II-modtagere krav på at få godtgjort *rimelige lejeboligudgifter* inden for visse arealgrænser og geografisk betingede beløbsskøn. Udgangspunktet er m.h.t. areal 45m² for en enlig, 60m² for et par og 15m² pr. yderligere husstandsmedlem, og myndighederne kan sætte flytning som betingelse for udbetaling af ALG II-hjælp.

Hertil kommer en lang række tillægsydelse, der i det store og hele er udmålt efter *objektive kriterier* og satser, såsom barselstillæg, tillæg til personer med særlig høje forsørger- eller energiudgifter eller særlige ernæringsbehov og handicaptillæg; men der kan også ydes *skønsmæssig hjælp* til "udokumenterede løbende særlige udgifter" efter behov.

ALG II-hjælp er betinget af, at modtagerens *formue* ikke overstiger visse grænser. Udgangspunktet er, at en likvid formue på ca. € 10.000 - 34.000 (afhængig af modtagerens alder) ikke påvirker ydelsen. Det vil sige en formue på op til 250.000 kroner. Der ses endvidere bort fra værdien af den lovbestemte pensionsformue og inden for visse grænser også anden pensionsformue, ligesom der ses bort fra en "rimelig" ejerbolig og fra en "rimelig" personbil pr. husstandsmedlem i den arbejdsføre alder. I det hele taget er ord som rimelig og passende gennemgående adjektiver - men deres materielle indhold er tilsyneladende lidt anderledes syd for grænsen.

Med de nye regler om deltidsarbejde eksploderede antallet af marginalbeskæftigede i Tyskland, og spørgsmålet om modregning af en eventuel indtægt i ALG II-ydelsen er derfor særlig relevant: Principielt modregnes enhver indtægt: lønindtægt, børnebidrag, underholdsbidrag, kapitalindkomst, særlige børnepenge til unge familier og - igen med germansk grundighed - julegratialer, jubilæumsgaver og skadeserstatninger.

Der er dog et bundfradrag på € 100, og op til en ekstraintægt på € 1.500 modregnes der ikke fuldt ud. Det maksimale nettobeløb, en forsørger kan opnå oven i ALG II-ydelsen er ca. € 330, omkring 2.500 kr. Hvis altså indtægten overstiger € 1.500

Den tyske lære

Det blev lidt tørt og teknisk, men detaljerne i Hartz IV-ydelsen er vigtige, for djævelen er som bekendt i detaljen. Detaljen er her selvfølgelig hvad alle disse tal konkret betyder for den enkelte lediges rådighedsbeløb og levestandard, og hvad denne ydelse på længere sigt indebærer for uligheden i det tyske samfund - det kommer vi tilbage til i en senere udgave. Men det er hævet over enhver tvivl, at det lave ydelsesniveau ligesom i Danmark har skabt en ny underklasse, som reelt er sat under personlig, fysisk administration på grund af arbejdsløshed - et "prækariat" på kanten af samfundet, for hvem offentlige rabatordninger, private Hartz IV-tilbud og gratis licens næppe er nogen trøst. Ordet slaveri optræder hyppigt i de kritiske tyske medier - sådan nogle har vi ikke her til lands.

Et enkelt vinkel i reformerne fortjener dog fremhævelse og eftertanke: I lovgrundlaget er ALG II-grundydelsen fastsat ud fra et 12-punkters standardbudget for en borger, hvor man kan aflæse de enkelte udgiftsposters størrelse i €. Man har altså et konkret bud på, hvad der er rimeligt og passende, og således en håndgribelig opstilling, som kan anfægtes og angribes. 1.000 kroner til mad og 50 kroner til restaurationsbesøg og overnatning om måneden er måske komisk, men det er udtalt, og dermed til debat. Også de øvrige satser og grænser er for det meste konkret begrundede med udgangspunkt i statistiske gennemsnitstal.

En afgørelse fra den øverste tyske forfatningsdomstol i februar 2010 erklærede den hidtidige beregning af børneydelsen forfatningsstridig og tvang herudover regeringen til at formalisere beregningen af det generelle grundbeløb på grundlag af repræsentative befolkningsundersøgelser og statistiske data. Ændringen medførte en mindre forhøjelse af minimumsbeløbet, bl.a. fordi regeringens statistiske grundlag for beregning af gennemsnitsindtægten ikke havde været repræsentativt. Det er langt fra Støjbergs og Frederiksens og sygehusvæsenets vilkårlige satscirkus, og her er måske en midlertidig lære: vilkårlige takster kan ikke efterprøves, kan kun vanskeligt diskuteres og er derfor en trussel mod retssikkerheden og velfærdsstaten.